

Матвійчук О.А., Дика Л.П., Салій І.І., Варварук Л.Ю.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Загальна характеристика фауни ставу Шершні

Збільшення площ населених пунктів спричинює зростання антропогенного пресингу на екосистеми прилеглих територій. Це знаходить свій прояв у заміні типу ландшафту, а відтак у докорінній зміні структури його флори та фауни. Інтенсивне рекреаційне та господарське використання водойм у межах населених пунктів зазвичай призводять до збідніння видового різноманіття біоти гідросистеми. І навпаки, заощадливе господарювання у поєднанні із охороною флори та фауни упродовж ключових сезонних періодів (міграційний, репродуктивний) здатні зберегти видове багатство біоти водойм, навіть тих, що розміщені у межах селитебів. Одним із шляхів збереження біорізноманіття є включення території до структури природо-заповідного фонду. Саме тому, з метою підготовки наукового обґрунтування створення орнітологічного заказника місцевого значення, у 2015-2016 роках нами вивчалась видова структура фауни хребетних в акваторії ставу Шершні та прилеглих біотопах в околицях міста Бар Вінницької області.

Результати власних спостережень та аналіз наукової літератури дозволили констатувати, що фауна хордових ставу Шершні об'єднує представників усіх типів хребетних тварин. На її формування впливає характер біотопу, типи прилеглих стацій, а також високий рівень антропогенного пресингу, зумовленого присутністю населених пунктів в західній частині ставу – м. Бар і с. Чемериси-Барські.

Виявлені у межах дослідженої території тварини мають різний характер зв'язків із нею. Так, у структурі гідрокомплексу домінують гідрофільні, переважно лімнофільні види. Проте, мозаїчність фацій прибережних ділянок істотно підвищує біорізноманіття гідрокомплексу за рахунок факультативних гідрофілів, а також добових і сезонних інвазій тварин інших екологічних груп.

Полюві дослідження, проведені на даній території дозволили виявити перебування у її межах 164 видів хребетних тварин, які належать до 28 рядів, 57 родин і 114 родів.

Видова структура іхтіофауни визначається типом водойми та характером її господарського використання. В акваторії ставу було виявлено 10 видів риб, які належать до 10 родів, об'єднаних у 3 родини 3 рядів.

Серед них як кількісно, так і таксономічно домінують представники ряду Cypriniformes, представленого однією родиною Cyprinidae: *Rutilus rutilus*, *Alburnus alburnus*, *Leucaspis delineatus*, *Scardinius erythrophthalmus*, *Pseudorasbora parva*, *Cuprius carpio* та *Carassius gibelio* [2].

Ряд Esociformes в акваторії ставу Шершні представлений лише родиною Esocidae, що включає єдиний вид – *Esox lucius*.

Також у дослідженій водоймі домінують два види родини Percidae: *Perca fluviatilis* та *Gymnocephalus cernuus*.

Клас Amphibia в акваторії ставу Шершні та прилеглих територій включає у себе 10 видів, які належать до 7 родів, об'єднаних у 5 родин рядів Caudata та Anura [2]. Видовий склад сформований видами, які упродовж всього життєвого циклу безпосередньо пов'язані з водоймою: *Bombina bombina*, *Pelophylax ridibundus*, *P. lessonae* і *P. kl. esculentus*.

Крім того, у батрахофауні ставу Шершні виявлена низка видів, які тяжіють до водойми лише упродовж репродуктивного етапу життєвого циклу: *Lissotriton vulgaris*, *Triturus cristatus*, *Pelobates fuscus*, *Bufo viridis*, *Bufo bufo* та *Hyla arborea*.

Характер дослідженого біотопу та прилеглих стацій створюють передумови для існування лише трьох видів, які належать до класу Reptilia [2]: *Emys orbicularis*, *Natrix natrix* та *Lacerta agilis*.

Серед усіх виявлених таксономічних груп хребетних, лише птахи відзначаються найбільшим різноманіттям топічних зв'язків з акваторією ставу Шершні та його узбережжям. Загалом, упродовж року досліджена територія підтримує існування 127 видів, які належать до 17 рядів, об'єднаних у 37 родин

і 81 під класу Aves.

З них, до екологічної групи навколоводних та водоплавних птахів варто віднести 47 видів, з яких 21 вид регулярно, або періодично гніздує в акваторії та безпосередньо на узбережжі ставу Шершні: *Podiceps cristatus*, *Botaurus stellaris*, *Ixobrychus minutus*, *Cygnus olor*, *Anas platyrhynchos*, *Aythya ferina*, *Circus aeruginosus*, *Rallus aquaticus*, *Gallinula chloropus*, *Fulica atra*, *Chlidonias hybrida*, *Alcedo atthis*, *Motacilla citreola*, *Locustella luscinioides*, *Locustella naevia*, *Acrocephalus schoenobaenus*, *Acrocephalus palustris*, *Acrocephalus arundinaceus*, *Panurus biarmicus*, *Remiz pendulinus*, *Emberiza schoeniclus*.

Ще 16 видів, що представляють дану екологічну групу, відмічені в межах дослідженої території лише під час сезонних міграцій: весняного та осіннього перельотів. Окремі з них гніздують на території Вінницької області, але не відмічені у репродуктивний період у найближчих околицях [1].

Також під час польових досліджень було виявлене перебування в акваторії ставу Шершні та у прилеглих стаціях 10 видів водоплавних і навколоводних птахів, які гніздують у сусідніх водно-болотних угіддях, зокрема у басейнах річок Рів та Рівець, а в межі дослідженої території здійснюють трофічні інвазії.

Решта птахів (80 видів), які були відмічені на ставу та в його околицях топічно пов'язані з іншими типами біотопів, проте у різні періоди року зустрічаються в його межах, перебуваючи переважно на лучних ділянках та у чагарниках узбережжя, в рогозово-очеретяних та осокових заростях.

Видова структура класу Mammalia акваторії ставу Шершні та його узбережжя відзначається помітно біднішим складом (14 видів), у порівнянні з попереднім класом. Так, на даній території виявлене перебування представників 13 родів, об'єднаних у 9 родин і 4 ряди.

Ряд Lipothyphla (Insectivora) включає *Erinaceus concolor*, родини Erinaceidae, *Neomys fodiens* родини Soricidae та *Talpa europaea* родини Talpidae.

Єдиним представником ряду Lagomorpha у досліджених стаціях є *Lepus europaeus* родини Leporidae.

Найбагатшою видовою структурою відзначається ряд Rodentia, який включає *Sciurus vulgaris* родини Sciuridae, *Ondatra zibethicus*, *Clethrionomys glareolus* та *Microtus arvalis* родини Cricetidae, а також *Apodemus agrarius*, *Mus musculus* та *Rattus norvegicus* родини Muridae.

Також в найближчих околицях ставу Шершні присутні представники ряду Carnivora: *Vulpes vulpes* (родина Canidae) та *Martes foina* і *Mustela nivalis* (родина Mustelidae).

Фауна ссавців досліджених біотопів представлена переважно гідрофілами, облігатними синантропами, або ж евритопними видами. Так, безпосереднє відношення до аквакомплексу мають *N. fodiens* та *O. zibethicus*.

Прибережні стації, що включають агроландшафти сухої, підвищеної частини узбережжя підтримують існування *T. europaea*, *L. europaeus*, *M. arvalis*, *A. agrarius*, *V. vulpes*, та *M. nivalis*. Останні два види часто полюють у межах біотопу.

Присутність ще 6 видів ссавців на дослідженій території зумовлена евритопністю останніх, або тяжінням до населених пунктів, які інтегровані до берегової лінії ставу Шершні. Такими тваринами є *E. concolor*, *S. vulgaris*, *C. glareolus*, *M. musculus*, *R. norvegicus* та *M. foina*.

Таким чином, в межах акваторії ставу Шершні та на його узбережжі сформувався своєрідний фауністичний комплекс, який поза всяким сумнівом потребує охорони та екологічно-обґрунтованого менеджменту.

Література

1. Матвійчук О.А. Колоніальні чапліві (Ardeidae) Вінницького Побужжя / О.А. Матвійчук, В.В. Серебряков // Питання біоіндикації та екології. – 2008. – Вип. 13. – № 1. – С. 113–119.
2. Матвійчук О.А. Кадастр наземних тетрапод Вінницької області / О.А. Матвійчук, А.Б. Пірхал, В.Ю. Ремінний; за заг. ред. В.Г. Кур'яти. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 436с.